

kunstitunnis kasutatakse sarnaste kujundite rütmiliseks reastamiseks kummitrükki – tempel lõigatakse ise kustukummist välja. Paberil kujundatakse rätik. Meil kasutatakse “kartulitrükki” lasteaias või algklassides. USA-s on see lihtne võte toodud keerukamate tööde tegemisse.

Meil on vabad kunstid koolis eraldatud esemelisest keskkonnast, nagu modernismiajal kogu Euroopaski. Kui kunst ja kooli kunstõpetus lähevad erinevaid teid, kust leida nende ühisosa? Meilgi kasutatakse erinevaid materjale ja tehnoloogilisi protsesse, kuid põhiliselt kunstiringides. Seal tehtavat käsitletakse rohkem (käsi)töö või (huvi)tegevusena, sest ideele, ja nende rakendusviisidele pööratakse tähelepanu tõesti vaid möödaminnes. Töö etappide ja arengu fikseerimine, kogemuste formuleerimine on jäetud tähelepanu alt välja. Nagu kunstiliselt viimistletud kavandidki.

Kukekesed pildil – kunsti objektist subjektiks

Nooremate laste kunstõpetuses on jõutud ühisele seisukohale, et see peaks soodustama võimalikult spontaanset lasteloomingut. Kuid siin on meil suured korraldusprobleemid: seni, kuni algkoolide kunstõpetuses eelistatakse klassiõpetajat, kes ei pruugi lapse loovust hinnata ja arendada, jääb lapse enesekindlus, omanäoline probleemide lahendamise oskus täpsete juhendite taha pidama. Sama “ülejuhendamise” oht võib tabada ka disainitöid.

Seda, et õpetus ilma sisemise õppimiseta kedagi elus edasi ei aita, ei ole avastatud eile. Kunstiõpetuse tähtsust isiksuse loovuse arendajana ei ole mõtet tsiteerima hakata. Probleem on selles, mida me õppimiseks peame ja mida üldse kooliõpetaja vajab või milleks võimaline on. Kui just keegi kusagil on määranud, et meil on “kukkede” kool (vt artikli algust), valmistagem neid siis ette eluks kanalas, ökokülas, loomaaias või kellegi lemmikuna paneelmajas. On oluline, et igaühele jääks vabadus kireda siis, kui tuju tuleb, ilma et selle eest jalgipidi üles poodaks. Kui just kunstniku töövahendiks ei satuta... Teadmine *performance*’i olemusest ei muuda olukorda kuke poolt vaadatuna.

KOMMENTAAR

Ülle Linnuste (PhD) doktorant TPÜ dotsent

Tahaksin osutada tähelepanu sellele, et on mitmesugust disaini.

Turudisain lähtub turumoraalist, arvestades toote kujundamisel kõige rohkem ostujõulise elanikkonna ihadega. Tähtis on ka edumaa konkurentide ees. Nii valmistataksegi efekteid valgusteid, suurejoonelist mööblit, elegantseid autosid, glamuursemaid rõivaid, mida näeme meedias, messidel ja muuseumides. Muide, ka Eesti disainipoliitika 2003. a väljatöötatud arengukava juhtlause on: “Disain on tugev konkurentsieelis...”

Turudisain ei hooli enamasti keskkonnast. Piltlik näide selle kohta on ülivõimsad luksusautod. Müügiühe nimel ollakse valmis kujundama ka kõikvõimalikku pudipadi – mida rahvas ostab, seda tehakse. USA disainiteoreetik Victor Papanek toonitab, et visuaalselt, füüsiliselt või keemiliselt rikutud keskkond on vähemalt osaliselt kujunenud ka arhitektide ja tööstusdisainerite osalusel.

Sotsiaalse disaini esindajad on võtnud oma sihtgrupiks just need, kellele pole piisavat ostujõudu. Papanek on koostanud nimekirja toodetest, mille valmistamine on igal juhul õigustatud: õpetamisvahendid lastele, sh ka õpiraskuste ja füüsilise puudega lastele; õpivahendid täiskasvanutele, kes tahavad pääseda tööturule; meditsiinilise diagnostika aparaadid, haiglasüstus, hambaravi vahendid; vaimuhaiglate süstus ja varustus; kodu ja töökohtade kaitseseadeldised; saastatuse eest kaitsvad vahendid; vaestele, eakatele ja invaliididele vajalikud asjad.

Sotsiaalne disainer töötab meeskonnas, kuhu kuuluvad vastavalt vajaduse-

le antropoloog, psühholoog, sotsioloog, sotsiaaltöötaja, vastava ala insener, biotehnoloog, tervishoiuspetsialist, õpetaja, koolitaja, kõne- või tööterapeut, kriminaalhooldusametnik, ka tarbijad.

Enamikus disainikoolides on disaineri ökoloogilise, sotsiaalse, majandusliku ja poliitilise mõtteviisi areng tagaplaanil, tegeldakse asjade välise küljega. Kunstiõpetajal soovitaks õpilastele tutvustada just sotsiaalset disaini, sest see oleks ühtlasi ka hoolivuse ja ökoloogilise mõtteviisi kursus.

Kasutajakeskne disain on nii inimese- kui ka disainikeskne. Põhimõte on, et väikese tarbimisväärtusega ebapraktiline toode saastab keskkonda. Moto on “tasakaalukas inimkond tasakaalukas maailmas”. Keskkel kohal on keskkonnasäästlikkus ja vastutustunne. Mõttetu toote tegemata jätmist loetakse tegutsemiseks.

Kasutajakeskse disaini üks märksõnu on *ergonoomika* (kr *ergon* – töö, tegu, *nomos* – seadus). See on teadus, mis uurib töö ja töövahendite mugavamaks, efektiivsemaks ja ohutumaks muutmise võimalusi. Ergonoomika mõiste võeti kasutusele 1949. aastal Inglismaal, USA-s vastavad sellele *human factors* ja *human engineering*. Kõik, mis on seotud inimese tööga, kuulub ergonoomilises disainis erilise tähelepanu alla. Ergonoomikastki võiks kunstiõpetaja oma klassi disainikursuses rääkida.

Noori inimesi, teismelisi ja koolieelikuid on väga kerge veenda ostma, kogu (ja varsti kõrvale jätma) kõikvõimalikku pudipadi. Laiapõhjaline disainiharidus, mis algaks juba põhikoolis, aitaks sellele kindlasti vastu seista.

Soovitav lugeda

1. Papanek, V. “Design for the Real World; Human Ecology and Social Change”. London, 1985.
2. Margolin, S. ja V. “A Social Model of Design”. Icoagrada Feature, 1995.
3. Findeli, A. “Rethinking Design Education for the 21-st Century. Theoretical, methodological and ethical discussion”. Design Issues, Vol 17, 2001.
4. Fiell, Ch. & Fiell, P. “Industrial Design A–Z. Köln, 2000.